

het verdriet van de belgische arbeidsmarkt (bis)

jan denys

—

07.2020

inhoud

01

inleiding

04

02

werkzaamheidsgraad

06

03

activiteitsgraad

15

04

werkloosheid

18

05

tijdelijke contracten

23

06

atypische arbeid

27

07

de essentie

30

08

corona

33

01

inleiding

In maart 2019 publiceerden we de studie ‘het verdriet van de Belgische arbeidsmarkt’. De studie bevatte de update van een eerdere analyse in het boek *Free to work* (2010) waar de vele pijnpunten van de Belgische arbeidsmarkt benoemd werden. In de analyse van maart 2019 werden deze pijnpunten opgelijst. De studie werd afgewerkt eind 2018 en sloeg op data van uiterlijk 2017. De conclusie van de studie was dat de Belgische arbeidsmarkt niet goed gepresteerd had de voorbije 10 jaar. De pijnpunten die 10 jaar eerder waren vastgesteld bleken er zonder uitzondering nog steeds te zijn. Nergens slaagde België erin de achterstand binnen Europa te verkleinen. Meestal bleek de achterstand nog steeds even groot te zijn, in enkele gevallen was die zelfs nog iets groter geworden. Zo zakte België in de Europese rangschikking qua werkzaamheidsgraad nog van een 20ste naar een 24ste plaats. Hoewel Vlaanderen globaal een stuk beter presteerde dan Brussel en Wallonië slaagde het er evenmin in de positie binnen Europa te verbeteren. Vlaanderen bekleedde eind 2017 nog steeds een middenpositie. Zorgwekkend was bovendien dat de regio's verder uit elkaar dreven.

In deze publicatie gaan we na hoe de situatie de voorbije twee jaar is geëvolueerd. 2018 en '19 waren jaren waarbij de arbeidsmarkt sterk presteerde. Er werden heel wat jobs gecreëerd. De vraag kan dus gesteld worden of de lange termijn trend de voorbije twee jaar is gewijzigd. Hebben België, en de drie regio's van de goede conjunctuur kunnen gebruik maken om de trend wat om te buigen en de positie binnen Europa kunnen verbeteren?

We beperken deze analyse tot enkele belangrijke pijnpunten. Vooreerst zijn er uiteraard de werkzaamheidsgraad en de activiteitsgraad. Ook de werkloosheidsgraad komt aan bod, zij het dat dit al een hele tijd geen pijnpunt meer is meer voor de totale Belgische arbeidsmarkt. Daarnaast geven we een update mee inzake tijdelijk werk en atypisch werk (avond-, nacht-, zaterdag-, zondagwerk en ploegenarbeid).

Tenzij uitdrukkelijk anders vermeld, beperken we de analyse ook tot de populatie 20-65. Dit reflecteert het best de feitelijke situatie op de arbeidsmarkt. En meestal leidt de analyse van 15-65 niet tot echt andere inzichten.

Zoals bij de vorige studies zijn alle vermelde data in deze studie afkomstig van Eurostat.⁽¹⁾

(1) met dank aan Steunpunt WAV voor aanleveren cijfers. Ook heel handig is de webpagina 'Vlaanderen binnen Europa' van VDAB waar de betrokken cijferreeksen van Eurostat heel gebruiksvriendelijk zijn weergegeven. <https://www.vdab.be/trends/europa>

02

werkzaamheidsgraad

België hield de voorbije twee jaar gelijke tred met Europa.

In 2017 bedroeg de werkzaamheidsgraad in België 68,5 %, twee jaar later was dit 70,5%, een mooie stijging met maar liefst 2 pp. Deze stijging is hoger dan de stijging het decennium daarvoor (nauwelijks 0,8 pp. tussen 2007 en 2017). Hoe mooi de stijging op het eerste zicht ook lijkt, het is niet van die aard om de achterstand in vergelijking met de rest van Europa in te lopen. Ook Europa laat een stijging van 1,8 pp. zien de voorbije twee jaar. De schamele 0,2 pp. extra winst is dan ook niet genoeg om de eigen rangschikking binnen Europa te verbeteren. Ook in 2019 bengelt België op een 24ste plaats op 28 landen. Het zijn nog steeds Griekenland, Spanje, Italië en Kroatië die nog slechter doen.

België hield dus de voorbije twee jaar gelijke tred met Europa. Geldt de analyse ook voor de drie regio's Vlaanderen, Brussel en Wallonië? In Vlaanderen steeg de werkzaamheidsgraad tussen 2017 en 2019 met 2,5 pp. Wallonië komt op 1,4 pp. en Brussel op 0,9 pp. Vlaanderen doet het dus iets beter dan de EU maar die winst wordt te niet gedaan in Brussel (+ 0,9) en Wallonië (+ 1,4). De iets grotere groei in Vlaanderen is trouwens niet van die aard om de positie in EU te verbeteren. Vlaanderen blijft een middenmotor (16de plaats op 28 landen). Dat de regering Jambon in de Vlaamse Regeerverklaring een zeer ambitieuze doelstelling inzake werkzaamheidsgraad neerschreef (80%, een stijging van nog eens 4,5 pp.) was dan ook zeer terecht. Het is de groei die nodig is om uit te groeien tot een echte topregio in Europa.

Daar waar Vlaanderen de positie binnen de EU ietwat verbetert, is de situatie voor Wallonië en Brussel ook anno 2019 in vergelijking met de EU negatief. De reeds aanzienlijke kloof groeit verder en ook binnen België groeien de regio's opnieuw verder uit elkaar. Hoopgevend is dat de Waalse regering voor het eerst ook duidelijke ambities inzake werkzaamheidsgraad in de regeerverklaring liet optekenen (+ 5 pp.).

De conclusie is in 2020 niet veel anders dan deze in 2018. Alle inspanningen (federaal en regionaal) om meer mensen aan het werk te helpen, kunnen niet beletten dat de achterstand ten opzichte van EU 28 en EU 15 niet wordt ingelopen. Vlaanderen doet dit in beperkte mate maar onvoldoende om de middenpositie in Europa te verlaten. Wil de regio echt naar de top doorstoten dan is een verdere stijging met zo'n 5 pp. inderdaad noodzakelijk. De groeiende divergentie inzake werkzaamheidsgraad de voorbije jaren tussen Vlaanderen, Brussel en Wallonië blijft een grote bezorgdheid. De voorbije jaren heeft deze trend zich gewoon verder gezet. In het licht van de komende uitdagingen in verband met corona is dit geen opwekkende gedachte.

De groeiende divergentie inzake werkzaamheidsgraad de voorbije jaren tussen Vlaanderen, Brussel en Wallonië blijft een grote bezorgdheid.

de ontwikkelingen in Europa de voorbije jaren

tabel 1

evolutie werkzaamheidsgraad tussen 2017 en 2019

	2019	2017
zweden	82,1	81,8
duitsland	80,6	79,2
tsjechië	80,3	78,5
estland	80,2	78,7
nederland	80,1	78,0
verenigd koninkrijk	79,3	78,2
denemarken	78,3	76,6
litouwen	78,2	76,0
letland	77,4	74,8
finland	77,2	74,2
malta	77,2	73,0
oostenrijk	76,8	75,4
slovenië	76,4	73,4
portugal	76,1	73,4
vlaanderen	75,3	73,0
hongarije	75,3	73,3
ierland	75,1	73,0
EU	73,9	72,1
bulgarije	75,0	71,3
slowakije	73,4	71,1
polen	73,0	70,9
luxemburg	72,8	71,5
frankrijk	71,6	70,6
roemenië	70,9	68,8
belgië	70,5	68,5
spanje	68,0	65,5
kroatië	66,7	63,6
wallonië	64,6	63,2
italië	63,5	62,3
brussel	61,7	60,8
griekenland	61,2	57,8

% respondenten die dit criterium vermelden in top vijf

Tussen 2007 en 2017 waren er heel divergente ontwikkelingen op de Europese arbeidsmarkt. Verschillende landen gingen er fors op vooruit (vooral in Oost-Europa), andere leden nog steeds onder de gevolgen van de financiële crisis en lieten een stevige min noteren met Griekenland als negatieve uitschieter (-8%). Het verschil tussen het best en slechtst presterend land in de betrokken periode bedroeg maar liefst 20 pp. Het spreekt vanzelf dat dergelijke divergentie slecht is voor de economische en sociale cohesie binnen Europa.

De voorbije twee jaar belandde Europa in rustiger vaarwater. Alle landen, zonder enige uitzondering, gingen er tussen 2017 en 2019 inzake werkzaamheidsgraad op vooruit. De kleinste vooruitgang is, redelijk logisch, weggelegd voor koploper Zweden (0,3), de grootste is opnieuw voor Malta (4,2). Ook tussen 2007 en 2017 liet het eiland al de grootste vooruitgang optekenen. Griekenland en Spanje slagen erin om een deel van de gigantische kloof met de rest van Europa te verkleinen maar Italië presteerde nog maar eens matig met een groei onder het Europese gemiddelde. Ook Frankrijk presteert onder het Europees niveau.

alle landen, zonder enige uitzondering, gingen er tussen 2017 en 2019 inzake werkzaamheidsgraad op vooruit.

het zijn de vrouwen die ervoor zorgen dat de kloof tussen België en de EU inzake werkzaamheidsgraad niet verder oploopt.

waar zit het verschil?

De gemiddeld lagere Belgische werkzaamheidsgraad concentreert zich zoals bekend bij enkele specifieke groepen: jongeren (-25), kortgeschoolden, 55-plussers en personen van vreemde origine (buiten EU 28). Daarnaast hebben vrouwen nog steeds een lagere werkzaamheidsgraad dan mannen. En er zijn uiteraard grote regionale verschillen.

mannen en vrouwen

Ook in 2019 werken zowel mannen als vrouwen minder dan gemiddeld in Europa (zowel 15 als 28). De Belgische mannelijke werkzaamheidsgraad steeg tussen 2017 en 2019 met 1,1 pp. (van 73,4 tot 74,5%). Dit ligt iets onder het stijgingspercentage van EU 15 (1,4 pp.) en EU 28 (1,7 pp.). De Belgische vrouwen doen gelukkig beter. Daar was er een stijging met maar liefst 2,9 pp. Daarmee doen ze beter dan EU 28 en EU 15 (telkens 1,8 pp.). Het zijn dus de vrouwen die ervoor zorgen dat de kloof tussen België en de EU inzake werkzaamheidsgraad niet verder oploopt. Deze evolutie betekent ook dat het verschil inzake werkzaamheidsgraad tussen mannen en vrouwen verder afneemt (van 9,8 pp. in 2017 naar 8 pp.). In 2000 bedroeg de kloof nog 20 pp.

Wat de regio's betreft kunnen ook de Vlaamse mannen (+ 1,4 pp.) net geen gelijke tred houden met de EU 28. Brussel haalt slechts een stijging van slechts 0,5 pp., Wallonië 0,4 pp. Gelukkig halen de vrouwen in alle regio's betere cijfers. In Wallonië (2,4 pp.), Vlaanderen (3,3 pp.) en Brussel (1,4 pp.).

tabel 2

werkzaamheidsgraad in de eu 28, belgië en regio's, evolutie 2017-2019 mannen en vrouwen

mannen	2017	2019
eu 28	77,9	79,6
belgië	73,4	74,5
vlaanderen	77,7	79,3
wallonië	67,7	68,2
brussel	67,0	67,4

vrouwen	2017	2019
eu 28	66,4	68,2
belgië	63,6	66,5
vlaanderen	68,2	71,5
wallonië	58,7	61,1
brussel	54,6	56,0

jongeren

De werkzaamheidsgraad bij jongeren (-25 jaar) heeft de historische neiging om te dalen omdat steeds meer jongeren langer studeren. In 2000 bedroeg de werkzaamheidsgraad bij jongeren in België 29%. In 2016 stond de teller op 22,7%. Vlaanderen kende een daling van 33,7 naar 27 in dezelfde periode. De voorbije jaren was er in Vlaanderen echter een redelijk spectaculaire trendomkeer. De werkzaamheidsgraad steeg sinds 2017 met maar liefst 5,9 pp. (van 27,5 naar 33,4%). De EU 28 kende in die periode slechts een stijging van 1,1 pp. Daardoor maakt Vlaanderen het grootste deel van de historisch gegroeide achterstand ten opzichte van Europa goed. In 2019 is deze teruggevallen naar 2,3 pp. Deze positieve trend kunnen we spijtig genoeg niet doortrekken naar Brussel en Wallonië. In Brussel was er zelfs nog lichte daling (- 0,3 pp.). Wallonië kent een meer beperkte stijging van 1,9 pp. Door de sterke prestatie van Vlaanderen doet ook België het flink beter dan EU 28 met een stijging met 3,9 pp. Het is de enige keer dat België duidelijk beter doet dan Europa.

tabel 3

werkzaamheidsgraad in de eu 28, belgië en regio's, evolutie 2017-2019 jongeren (-25)

	2017	2019
eu 28	34,6	35,7
belgië	22,7	26,6
vlaanderen	27,5	33,4
wallonië	17,2	19,1
brussel	15,1	14,8

kortgeschoolden

Indien er enkel hooggeschoolden in België zouden werken, zou er geen probleem zijn qua werkzaamheidsgraad en zouden we niet onder het Europese gemiddelde scoren. De problematiek situeert zich bij de kort- en in mindere mate de middengeschoolden. Bij de kortgeschoolden doet België (+ 0,9) het opnieuw minder goed dan EU 28 (+1,7). De kloof met Europa wordt opnieuw groter en bedraagt nu 9,9 pp.). In 2007 was dit slechts 7 pp. De negatieve ontwikkeling komt volledig voor rekening van Brussel en, Wallonië. Daar daalde de werkzaamheidsgraad telkens met 1 pp. Vlaanderen kende een stijging met 2,8 pp., beter dan het Europese gemiddelde. Maar niet genoeg om het verschil met het Europese gemiddelde weg te werken (nog steeds 3 pp.).

tabel 4

werkzaamheidsgraad in de eu 28, belgië en regio's, evolutie 2017-2019 kortgeschoolden

	2017	2019
eu 28	55,6	57,3
belgië	46,5	47,4
vlaanderen	51,5	54,3
wallonië	41,1	40,1
brussel	42,5	41,5

bij de kortgeschoolden doet België (+ 0,9) het opnieuw minder goed dan EU 28 (+1.7).

middengeschoolden

Gelukkig is de situatie bij de middengeschoolden beter. Daar doet België (+1,3) het zelfs nipt beter dan EU 28 (+ 1,2). En in dit geval zijn het Brussel (3,7) en Wallonië (1,1) die de gemiddelde stijging van België boven dat van Europa doen uitstijgen. Vlaanderen blijft steken op 0,9 pp. Daardoor blijft de Belgische afstand ten opzichte van Europa nagenoeg ongewijzigd (2,3 pp.). Vlaanderen scoort wel beter dan het EU 28 gemiddelde (77,9 versus 76,9).

tabel 5

werkzaamheidsgraad in de eu 28,
belgië en regio's, evolutie
2017-2019 middengeschoolden

	2017	2019
eu 28	75,7	76,9
belgië	73,3	74,6
vlaanderen	77,0	77,9
wallonië	69,2	70,3
brussel	61,2	64,9

hooggeschoolden

In 2017 haalde België een vergelijkbare werkzaamheidsgraad bij hooggeschoolden, anno 2019 scoort België zelfs licht beter (86,4% tov 85,9% voor EU 15 en 83,3 EU 28). Wel blijven de verschillen binnen België groot. Vlaanderen haalt 88,6%, Wallonië 84,8% en Brussel 80,5%. Hoewel nog steeds substantieel liggen deze verschillen een stuk onder de globale verschillen voor de andere doelgroepen.

tabel 6

werkzaamheidsgraad in de eu 28,
belgië en regio's, evolutie
2017-2019 hooggeschoolden

	2017	2019
eu 28	85,3	86,3
belgië	85,2	86,4
vlaanderen	87,2	88,6
wallonië	83,6	84,8
brussel	79,9	80,5

55 +

Ook voor 55 + is het bilan positief de voorbije twee jaar. In België steeg de werkzaamheidsgraad met 3,8 pp., in EU 28 was dit 2,9 en in EU 15 1,5 pp. De kloof bedraagt nu nog zo'n 8 pp. Een meer nauwgezette analyse leert dat de winst volledig voor rekening komt van de hooggeschoolde 55 +. Daar bedroeg de stijging 4,9 pp., fors hoger dan EU 28 (2,1). De kloof met Europa bedraagt in 2019 bij de hooggeschoolde 55 + nog slechts 4 pp. Bij de middengeschoolden is de evolutie eveneens positief (België + 3,7 pp., EU 28 + 2,5). Hier blijft het verschil met Europa wel nog steeds 8 pp. Bij de kortgeschoolden zien we, opnieuw, een negatieve ontwikkeling. België laat wel nog een stijging zien (1,3) maar deze komt volledig voor rekening van Vlaanderen (3,1). In Brussel en Wallonië is er zelfs een daling (-1,4 en -0,5). Omdat Europa er met 2,7 pp. op vooruitgaat bedraagt de kloof met Europa nu 12,2 pp. (resp. 32,8 en 45%). Een opsplitsing volgens gender leert dan weer dat de globaal positieve ontwikkeling volledig voor rekening komt van de vrouwen. De stijging van de mannelijke werkzaamheidsgraad 55 + is in België gelijk met EU 28 en 15, bij de vrouwelijke 55 + doet België het beter (4,2 versus 2,9 voor EU 28). Zowel bij de mannen als bij de vrouwen zijn de verschillen tussen de regio's heel groot. Zowel bij mannen als bij vrouwen stijgt de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen fors (5,5 en 5,3%). Dit is niet het geval in de andere regio's.

tabel 7

werkzaamheidsgraad in de eu 28, belgië en regio's, evolutie 2017-2019 55+

	2017	2019
eu 28	57,1	60,0
belgië	48,3	52,1
vlaanderen	49,5	54,9
wallonië	45,8	47,4
brussel	48,5	49,6

vreemde nationaliteit, geboren buiten EU

De grootste kloof tussen België en de EU vinden we historisch terug bij de burgers met vreemde nationaliteit (niet EU). In 2017 was de kloof daar maar liefst 17,7 (resp. 41,6 en 59,3). Twee jaar later is hieraan jammer genoeg weinig of niets veranderd. België gaat er 1,6 pp. op vooruit, EU 28 1,3 pp. Merkwaardig zijn in deze de grote verschillen tussen de regio's. Sinds 2017 steeg werkzaamheidsgraad in Vlaanderen met 6,4 pp. (van 44,1 naar 50,5%). Vlaanderen haalt dus een flink deel van achterstand is maar blijft nog steeds op grote afstand met een verschil van 10,1 procentpunt. In Wallonië stellen we een daling met 6,2 pp. vast en Brussel laat moeizame stijging zien (0,9%).

tabel 8

tabel werkzaamheidsgraad in de eu 28, belgië en regio's, evolutie 2017-2019 vreemde origine nationaliteit niet EU 28

	2017	2019
eu 28	59,3	60,6
belgië	41,6	43,2
vlaanderen	44,1	50,5
wallonië	38,3	32,1
brussel	41,0	41,9

de globaal positieve ontwikkeling inzake werkzaamheidsgraad 55 + komt volledig voor rekening van de vrouwen

Indien we als criterium geboren in land buiten EU 28 nemen krijgen we gedeeltelijk een andere situatie. De historische kloof met EU ligt op basis van dit criterium lager dan voor het criterium nationaliteit maar blijft uiteraard aanzienlijk. In 2017 bedroeg deze kloof 11 pp. (resp. 52 en 63%). Hierin is geen verandering opgetreden de voorbije twee jaar. In België steeg de werkzaamheidsgraad met 2,2 pp. In EU 28 met 2,5. Net als bij nationaliteit zijn de ontwikkelingen binnen de regio's sterk uitéénlopend. Vlaanderen kent ook op basis van dit criterium een opstoot inzake werkzaamheidsgraad met een stijging met maar liefst 6,4 pp. Wallonië kent daarentegen een daling met 2,3 pp. en Brussel moet het doen met een matige stijging van nauwelijks 0,5%.

tabel 9

tabel werkzaamheidsgraad in de eu 28, België en regio's, evolutie 2017-2019 vreemde origine geboorteland buiten EU 28

	2017	2019
eu 28	63,0	65,5
België	52,0	54,2
vlaanderen	56,0	61,9
wallonië	48,9	46,6
brussel	49,0	49,5

tabel 10

Plaats van België, Vlaanderen, Brussel en Wallonië
in EU 28 volgens werkzaamheidsgraad evolutie 2017-2019
totaal en diverse doelgroepen

	belgië		vlaanderen		brussel		wallonië	
	17	19	17	19	17	19	17	19
totaal	24	24	15	16	27	27	26	26
mannen	24	24	13	18	28	28	27	28
vrouwen	22	22	14	14	26	26	24	26
55+	22	22	21	17	21	22	22	25
hooggeschoold	18	23	9	11	27	27	23	22
middengeschoold	17	19	11	14	27	27	26	26
kortgeschoold	23	25	19	18	25	26	26	26
vreemde origine	27	27	25	23	27	27	27	27
-25	25	22	18	11	27	27	26	26

Deze tabel maakt in één oogopslag duidelijk dat de situatie er niet echt op verbeterd is de voorbije twee jaar. Als er onder invloed van de economische conjunctuur verbetering optrad in de werkzaamheidsgraad was dat zelden van aard om de rangschikking binnen Europa te verbeteren. België als geheel verbetert enkele de positie voor de -25 jarigen en dit is dan nog volledig aan Vlaanderen te danken.

Hoewel Vlaanderen voor meerdere doelgroepen er soms in slaagde (iets) beter te scoren dan EU 28 was dat meestal niet voldoende om de rangschikking te verbeteren. Twee belangrijke uitzonderingen waren de -25 waar een redelijk spectaculaire vooruitgang werd geboekt en ook bij 55+. Globaal blijft Vlaanderen in het brede middenpeleton plaatsvatten. Vlaanderen dient nog zo'n 5 pp. te winnen vooraleer een topregio te worden.

Voor Wallonië en Brussel is het verhaal negatiever. Ook de voorbije jaren werden niet aangewend om een remonte in te zetten. Voor bijna alle indicatoren deden deze regio's het opnieuw minder goed dan Europa en ook Vlaanderen. Ook de voorbije twee jaar dreven de regio's in België verder uit elkaar.

hoewel Vlaanderen voor meerdere doelgroepen er soms in slaagde (iets) beter te scoren dan EU 28 was dat meestal niet voldoende om de rangschikking binnen Europa te verbeteren

03

activiteitsgraad

zowel België als EU 28 hebben de activiteitsgraad met 0,7 pp. zien toenemen.

Naast werkloosheid en werkzaamheid is de activiteitsgraad de derde grote indicator die zicht geeft op de gezondheid van de arbeidsmarkt. Deze indicator geeft aan hoeveel mensen actief zijn op de arbeidsmarkt, hetzij aan het werk, hetzij op zoek naar werk met een werkloosheidsuitkering.

Net zoals met de werkzaamheidsgraad scoort België traditioneel zwak inzake activiteitsgraad. In de analyse in 2017 was België er in vergelijking met 2007 nog op achteruitgegaan ten opzichte van Europa. Deze vaststelling gold ook Vlaanderen. Daar waar het in 2007 nog net boven het Europese gemiddelde zat, noteerde het in 2017 twee pp. onder dit gemiddelde. Ook inzake activiteitsgraad haalde België een 24ste plaats. Bij de mannen was België zelfs net geen rode lantaarndrager met een 27ste plaats op 28. Bij de vrouwen werd een 22ste plaats behaald.

Twee jaar later is er niet veel reden om te juichen op Belgisch niveau. Zowel België als EU 28 hebben de activiteitsgraad met 0,7 pp. zien toenemen. Vlaanderen doet het wel beter (1,6) maar zowel Wallonië (-0,3 pp.) als Brussel (-0,9 pp.) gaan erop achteruit.

Het zijn opnieuw de vrouwen die België niet overeind houden. Bij de mannen stijgt de Belgische score niet en wordt de kloof met Europa dus opnieuw wat groter. België blijft er op de voorlaatste plaats. Bij de vrouwen is er weliswaar een iets meer dan gemiddelde groei maar dit resulteert niet in een betere rangschikking (22ste plaats).

tabel 11

tabel activiteitsgraden in de eu 28, belgië en regio's, evolutie 2017-2019

	2017	2019
eu 28	78,0	78,7
belgië	73,7	74,4
vlaanderen	76,2	77,8
wallonië	69,9	69,6
brussel	71,4	70,5
mannen	78,9	78,9
vrouwen	68,4	69,8

tabel 12

activiteitsgraad en plaats in eu 28, belgië en regio's

	belgië	vlaanderen	brussel	wallonië
totaal	24	21	27	28
man	27	22	27	27
vrouw	22	16	26	26

04

werkloosheid

Een relatief hoge werkloosheid behoort al een tijdje niet meer tot de pijnpunten van de Belgische arbeidsmarkt in zijn geheel. Dat was reeds in 2007 het geval. Toen situeerde de Belgische werkloosheidsgraad zich iets boven het Europese gemiddelde (7,2 versus 6,8). Sinds de financiële crisis doet België het iets beter dan het Europese gemiddelde (2017: België 7%, EU 28 7,5%).

Deze iets betere prestatie van België was echter wel volledig aan Vlaanderen te wijten. Vlaanderen noteert fors onder het Europees gemiddelde en scoort wat dit criterium betreft bij de topregio's in Europa (4,2%). Zowel Brussel (14,9%) als Wallonië (9,6%) noteerden in 2017 nog steeds fors boven het Europese gemiddelde. Wallonië liet in 2017 alleen Italië, Spanje en Griekenland achter zich, Brussel alleen de laatste twee landen.

Anno 2019 is de Belgische werkloosheidsgraad fors afgenomen (van 7 naar 5,2%). Ter vergelijking het decennium daarvoor 2007-2017 daalde de werkloosheid slechts met 0,2 pp. België doet daarmee beter dan EU (van 7,5 naar 6,2). Verheugend is dat de positieve prestatie nu niet alleen van Vlaanderen komt (daling van 4,1 naar 3%). In Wallonië daalde werkloosheid van 9,6 naar 7,1, in Brussel van 14,9 naar 12,5. Maar in beide gevallen is dat niet genoeg om de rangschikking binnen Europa te verbeteren. Vlaanderen gooit hoge ogen met de op één na beste score in Europa (alleen Tsjechië doet nog beter met 2%). Wallonië komt uit op een 24ste en Brussel op een 26ste plaats. België haalt globaal een 15de plaats, twee plaatsen winst in vergelijking met 2017. België staat nu zelfs hoger gerangschikt dan Zweden (18de plaats), nochtans de kampioen inzake werkzaamheidsgraad. Dat laatste is enkel te verklaren omdat Zweden een extreem lage inactiviteitsgraad heeft (12,7%), fors lager dan Vlaanderen (22,2%) en België (26,6%).

tabel 13

werkloosheidsgraden 20-65 in eu 28, belgië en de regio's, evolutie 2017 -2019

	2017	2019
eu 28	7,5	6,2
belgië	7,0	5,2
vlaanderen	4,2	3,0
wallonië	9,6	7,1
brussel	14,9	12,5
mannen	7,0	5,6
vrouwen	7,0	4,8

Een interessante arbeidsmarktevolutie is dat in België de vrouwelijke werkloosheidsgraad onder deze van de mannen ligt. Dit gebeurde voor het eerst in 2012. Sindsdien lag de vrouwelijke werkloosheidsgraad steeds lager dan deze voor de mannen, uitgezonderd 2017. In 2000 lag de vrouwelijke werkloosheidsgraad nog 3 pp. hoger dan deze voor mannen (8,5 versus 5,5). In de EU is er traditioneel weinig verschil tussen de vrouwelijke en mannelijke werkloosheidsgraad maar het gebeurde tot nu toe nog niet dat de vrouwelijke lager noteerde dan de mannelijke.

een interessante arbeidsmarkt- evolutie is dat in België de vrouwelijke werkloosheidsgraad onder deze van de mannen ligt.

Een daling van de werkloosheid is uiteraard goed nieuws. Maar als dit niet of niet in voldoende mate gepaard gaat met een stijgende werkzaamheids- en activiteitsgraad vervalt veel van de positieve boodschap. Eerder in dit rapport vermelden we al dat de situatie inzake activiteitsgraad in België relatief niet verbeterde de voorbije twee jaar. Vlaanderen deed het wel iets beter dan gemiddeld maar onvoldoende om de rangschikking binnen Europa te verbeteren.

Onze analyse van eind 2017 blijft dan ook overeind. Vlaanderen heeft een probleem inzake inactiviteit en heeft ondanks een meer dan gemiddelde daling in vergelijking met Europa de positie niet verbeterd.

Brussel en Wallonië combineren nog steeds een werkloosheids- met een inactiviteitsprobleem. Wat werkloosheid betreft tekende er zich de voorbije twee jaar een licht positieve trend af (iets meer dan gemiddelde daling) zij het onvoldoende om de rangschikking binnen Europa te verbeteren. Wat inactiviteit betreft blijft men ter plaatse trappelen. De vooruitgang lag in lijn met de Europese cijfers. De plaatsen onderin de Europese rangschikking blijven behouden.

05

tijdelijke contracten

tabel 14

evolutie aandeel tijdelijk contracten
2017 2019⁽²⁾

	2019	2017	2019 (jongeren)
spanje	25,8	26,4	69,5
polen	21,3	25,8	59,1
portugal	20,3	21,5	62,2
kroatië	17,6	19,9	47,9
italië	16,8	15,1	63,3
nederland	16,4	18,2	53,0
frankrijk	15,1	15,7	56,1
brussel	14,9	14,6	52,9
finland	14,3	14,6	41,5
zweden	13,7	14,3	53,7
cyprus	13,6	15,3	26,1
EU 28	12,6	13,4	42,8
slovenië	12,5	16,8	61,8
griekenland	12,4	11,3	30,7
wallonië	11,0	11,3	55,5
duitsland	10,2	11,1	50,9
belgië	9,8	9,8	48,5
denemarken	9,0	10,3	34,0
luxemburg	8,7	8,5	36,7
malta	8,4	5,8	17,9
vlaanderen	8,4	8,3	45,8
ierland	8,3	7,8	35,2
slowakije	7,6	9,2	19,8
tsjechië	7,5	9,3	26,4
hongarije	6,4	8,6	12,4
oostenrijk	6,4	6,8	33,5
verenigd koninkrijk	4,5	5,0	13,5
bulgarije	4,2	4,3	12,1
letland	3,0	2,9	11,2
estland	2,7	2,8	12,7
roemenië	1,4	1,2	5,6
litouwen	1,2	1,6	7,6

(2) In lijn met de rest van deze nota beperken we ons tot de doelgroep 20-65 jaar. Omdat tijdelijke arbeid meer dan gemiddeld bij jongeren voorkomt liggen deze cijfers iets lager dan bij de doelgroep 15-65 jaar. Voor België komt dit neer op een volledig pp. (10,8 ipv 9,8). Door deze wijziging komt het aandeel tijdelijke arbeid weer onder de 10% te liggen. De globale trends inzake tijdelijke arbeid veranderen echter niet door deze doelgroepwijziging.

In 2017 bleek het aandeel tijdelijke contracten in EU 28 niet hoger te liggen dan 10 jaar geleden (resp. 13,3 en 13,4% (2017)). De voorbije twee jaar was onder invloed van een krappere wordende arbeidsmarkt de trend duidelijk dalend (12,6). Omdat België één van de weinige landen is die licht tegen de dalende trend ingaat wordt het verschil met Europa teruggebracht tot 2,8 pp. Dit verschil kunnen we niet meer echt als een pijnpunt classificeren. Sowieso zijn de evoluties inzake tijdelijke arbeid weinig uitgesproken geweest de voorbije decennia. Het aandeel beweegt zich in een bandbreedte van hooguit twee pp. Dit kunnen we moeilijk als een belangrijke ontwikkeling zien en spoort al helemaal niet met de perceptie van een steeds verdergaande flexibilisering. Indien het klopt dat bedrijven meer nood hebben aan flexibiliteit dan kan dit enkel betekenen dat deze nood op een andere manier wordt ingevuld dan via tijdelijke contracten. De kans dat dit gebeurt via het meer beroep doen op zelfstandigen is redelijk beperkt gezien ook dit aandeel nagenoeg niet gewijzigd is de voorbije 15 jaar.

de voorbije twee jaar was onder invloed van een krappere wordende arbeidsmarkt de trend inzake tijdelijke arbeid duidelijk dalend in Europa.

Na de sterke stijging van het aandeel tijdelijke contracten bij jongeren de voorbije jaren (van 31,6 naar 47,4 tussen 2007 en 2017) is deze stijging de voorbije jaren beperkt (48,5%). In de EU 28 was er lichte daling (van 44,2 naar 42,8%). Het intrigerende grote verschil in België tussen jonge mannen en vrouwen (resp. 43,9 versus 53,6) blijft ook bestaan. Dit verschil zien we niet in de EU als geheel en ook niet bij onze buurlanden.

Merken we in de Europese Unie globaal weinig evolutie dan zijn er op landenniveau wel grote verschillen. Het verschil inzake gebruik van tijdelijke contracten is zeer groot, van nagenoeg onbestaande (Litouwen 1,2%) naar meer dan een kwart van de beroepsbevolking (Spanje). Het aandeel tijdelijke contracten op een arbeidsmarkt lijkt dan ook vooral bepaald door nationale elementen (regulering) en veel meer minder door trends zoals digitalisering en globalisering.

zelfstandige arbeid

Dat het contract van onbepaalde duur onder druk zou staan klopt niet. Het aandeel 'vaste' contracten houdt goed stand sinds 2000. Maar misschien komt de druk uit een andere hoek nl. het zelfstandig statuut. Een bedrijf kan ook meer flexibiliteit creëren door een deel van het werk door zelfstandigen te laten uitvoeren. Nog niet zo lang geleden werd door trendwatchers voorspeld dat het werknemersstatuut voorbijgestreefd was en spoedig sterk aan belang zou verliezen. Vooral jongeren zouden voor dit statuut kiezen. De opkomst van de gigeconomie zou dit nog versterken.

De realiteit is al een tijdje weerbarstig op dit punt. Het aandeel zelfstandigen wijzigt nauwelijks sinds 2000 en schommelt rond de 10%. Binnen de categorie zelfstandigen zijn er natuurlijk de freelancers die wel in aantal gestegen zijn, doch niet in die mate dat ze voor een wezenlijk verschil zorgen.⁽³⁾ In Vlaanderen wordt hun aandeel op zo'n 4 à 5 % geschat, nog aangevuld met enkele procenten in bijberoep.

(3) Unizo, 2020 Freelancer focus 2019

het aandeel zelfstandigen
wijzigt nauwelijks sinds 2000
en schommelt rond de 10%.

06

atypische arbeit

sinds 2017 is het aandeel inzake atypisch werk in Europa iets afgenomen. Alleen inzake ploegenarbeid is er een status quo.

Uit de analyse van 2017 bleek dat België inzake atypische arbeid fors onder het Europees gemiddelde en meestal ook fors onder het gemiddelde van de buurlanden scoort, Frankrijk uitgezonderd. Een deel van het Belgisch probleem inzake werkzaamheidsgraad heeft daarmee te maken vandaar dat het meegenomen wordt bij de pijnpunten.

tabel 15

aandeel vormen van atypische arbeid belgië,
buurlanden, eu 28

	nacht	avond	zaterdag	zondag	ploeg
belgië	3,6	9,2	18,3	10,8	7,1
eu 28	5,6	13,2	21,7	12,6	18,4
duitsland	5,1	17,0	21,8	11,8	15,8
frankrijk	3,1	4,4	25,9	13,5	6,6
nederland	8,6	26,8	24,1	18,4	13,0
verenigd koninkrijk	6,4	10,6	24,5	16,8	18,9

Het feit dat België in deze globaal genomen restrictiever regels hanteert, is vermoedelijk de basisverklaring voor dit verschil. Dit kost ons jobs. Het is niet toevallig dat het enige buurland dat ook minder dan gemiddeld scoort, Frankrijk, het ook minder goed doet wat betreft werkzaamheidsgraad.

Uiteraard is er in deze ook een keerzijde. Bepaalde vormen van atypische arbeid (ploegen- en nachtarbeid) kunnen na verloop van tijd een negatieve impact op de gezondheid hebben. Andere vormen zoals avond-, zaterdag- en zondagwerk kunnen dan weer impact hebben voor de balans tussen werk en privé. Het is uiteraard heel legitiem om dit mee in de analyse te betrekken.

Wat leren de cijfers? Sinds 2017 is het aandeel inzake atypisch werk in Europa iets afgenomen. Alleen inzake ploegenarbeid is er een status quo. Terzelfdertijd scoort België op deze vormen van arbeid iets hoger (opnieuw ploegenarbeid uitgezonderd). Het verschil met Europa is dus ietwat afgenomen.

03

de essentie

In deze nota onderzochten we de evolutie van enkele pijnpunten van de Belgische arbeidsmarkt. Uit een eerdere analyse die vorig jaar verscheen was gebleken dat België voor wat betreft de meeste pijnpunten geen wezenlijke vooruitgang had gemaakt tussen 2007 en 2017 in vergelijking met de rest van Europa. Integendeel. België daalde op de rangschikking inzake werkzaamheidsgraad van de 20ste naar de 24ste plaats. Deze analyse gold ook voor de verschillende regio's, zij het uiteraard in verschillende mate. Vlaanderen bleef een middenpositie innemen. Wallonië en Brussel noteerden helemaal onderin de rangschikking.

Gezien 2018 en 2019 jaren waren waar de arbeidsmarkt sterk presteerde was het de vraag of gedurende deze jaren België de positie niet ietwat kon verbeteren.

Het antwoord is globaal genomen negatief, zij het met enkele lichtpuntjes. Ook de voorbije twee jaar heeft België de positie inzake werkzaamheidsgraad niet kunnen verbeteren. Hetzelfde geldt voor de activiteitsgraad. In beide gevallen werd er winst opgetekend maar die was niet noemenswaardig groter dan deze in de EU als geheel (0,2% extra groei inzake werkzaamheidsgraad, ex aequo wat betreft activiteitsgraad). De kleine extra winst inzake werkzaamheidsgraad kwam volledig op rekening van de vrouwen. De mannen deden het minder goed dan gemiddeld in Europa (ook in Vlaanderen). Vlaanderen deed het globaal wel beter dan het Europese gemiddelde maar onvoldoende om de Europese rangschikking te verbeteren. Ook anno 2020 blijft Vlaanderen een middenmotor binnen Europa. Om bij de topregio's aansluiting te vinden is nog zo'n vijf pp. extra nodig, een doelstelling van de huidige Vlaamse regering Jambon. Ook in

Wallonië werd de noodzaak aan een hogere werkzaamheidsgraad eindelijk ingeschreven in het regeerakkoord. Dit is zeker niet te vroeg want een extra reden voor bezorgheid is dat de regio's verder uit elkaar drijven zowel inzake werkzaamheidsgraad als inzake activiteitsgraad. Het verschil tussen Vlaanderen en Wallonië bedraagt intussen net geen 11 pp. (10,9). Met Brussel loopt het verschil op tot 13,8 pp. Ook inzake activiteitsgraad loopt het verschil op. Het bedraagt nu 8,2 pp. met Wallonië en 7,3 met Brussel. De voorbije twee jaar daalde de activiteitsgraad nog in zowel Brussel als Wallonië.

Kijken we naar de doelgroepen dan zijn er nog enkele interessante vaststellingen te maken. Vlaanderen deed het flink beter dan gemiddeld bij twee belangrijke doelgroepen (-25 en 55+). Het is vooral bij de hooggeschoolde en iets minder mate de middengeschoolde 55+ dat Vlaanderen beter deed. Ook bij de jongeren werd een sterke prestatie opgetekend met een winst met 5,9 pp.

Inzake werkloosheid was de situatie beter. Anno 2019 is de Belgische werkloosheidsgraad fors afgenomen (van 7 naar 5,2%). Ter vergelijking het decennium daarvoor 2007-2017 daalde de werkloosheid slechts met 0,2 pp. België doet daarmee beter dan EU (van 7,5 naar 6,2). Verheugend is dat de positieve prestatie nu niet alleen van Vlaanderen komt (daling van 4,1 naar 3%). In Wallonië daalde werkloosheid van 9,6 naar 7,1, in Brussel van 14,9 naar 12,5. Maar in beide gevallen is dat niet genoeg om de rangschikking binnen Europa te verbeteren. Vlaanderen gooit hoge ogen met de op één na beste score in Europa (alleen Tsjechië doet nog beter met 2%). Wallonië komt uit op een 24ste en Brussel op een 26ste plaats. België haalt globaal een 15de plaats, twee plaatsen winst in vergelijking met 2017. België staat nu zelfs hoger gerangschikt dan Zweden (18de plaats), nochtans de kampioen inzake werkzaamheidsgraad. Dat laatste is uiteraard alleen te verklaren omdat Zweden extreem lage inactiviteitsgraad heeft.

Eveneens opvallend is dat in België de werkloosheidsgraad bij vrouwen al een tijdje onder deze van mannen noteert. In de EU 28 is dit nog steeds niet het geval.

Inzake tijdelijke contracten verkleint België zijn kloof met het Europese gemiddelde. In België was er voorbije jaren status quo. Ook op langere termijn is er absoluut geen sprake van een stijging inzake tijdelijke contracten.

Het aandeel atypisch werk is in Europa voorbije twee jaar iets afgenomen. Alleen inzake ploegenarbeid is er een status quo. Terzelfdertijd scoort België op deze vormen van arbeid iets hoger (opnieuw ploegenarbeid uitgezonderd). Het verschil met Europa is dus eveneens ietwat afgenomen.

08

corona

Deze update sloeg op de jaren 2017-2019. In 2020 daveren de arbeidsmarkten wereldwijd op hun grondvesten. Jobs worden massaal vernietigd. De werkloosheid is reeds aan het stijgen. De werkzaamheidsgraad zal ongetwijfeld dalen. En het einde is nog niet in zicht. De vraag kan gesteld of door deze vreselijke epidemie de globale uitgangspunten van het arbeidsmarktbeleid moeten worden herzien.

Op basis van de huidige inzichten menen wij van niet. Hoewel er op korte termijn sprake zal zijn van oplopende werkloosheid en dalende tewerkstelling zullen bij een herneming van de economie snel weer de oude problemen opduiken, deze van een dalende beroepsbevolking in het komend decennium. Zelfs indien het globaal aantal jobs zou dalen in de nabije toekomst sluit dit niet uit dat het aandeel moeilijk invulbare vacatures toch toeneemt. Het volstaat dat de daling van aantal jobs onder deze blijft van de beroepsbevolking. In 2009 steeg de bevolking op beroepsactieve leeftijd nog met 70 000. In 2020 is dit minder dan 10 000 en de komende jaren duiken we onder nul.

Dit betekent dat de globale arbeidsmarktpolitiek, zeker op de iets langere termijn, niet moet worden hertekend. Er dient verder te worden gestreefd naar het opkrikken van de werkzaamheidsgraad. Elk beleid die individuen van de arbeidsmarkt weghoudt, moet worden vermeden. Voor Vlaanderen betekent dit dat naast een aanpak om de oplopende werkloosheid te beteugelen zeker dient verder ingezet op het activeren van de inactieven zoals bepaald in het Vlaams regeerakkoord. Voor Wallonië en Brussel betekent dit in de eerste plaats het verder afbouwen van de werkloosheid.

jan denys
—
07.2020

